ВЕЧЕРНИЦѢ

ЛИТЕРАЦЬКЕ ПИСЬМО ДЛЯ ЗАБАВЫ И НАУКИ.

Число 25. Львôвъ дня 19. Липця 1862.

ДУМКА.

Болитъ мене головонька,
Ôдъ чого — не знаю;
Звязавъ бы я китайкою,
Китайки не маю;
Пустивъ свою китаєчку,
На море, на море:
Плыни, моя китаєчко,
У горы, у горы
Выйде мати воду брати,
Та й тебе спôймає,
Стане тебе ба й пытати:
Зъ которого краю?
А ты кажи, шовковая:
Ôдъ сына гостина! —
А якъ тебе пытатиме,
Чо кровью крашена;
А ты кажи, китаєчко:
Цѣсарськая слава
Краситъ наши китаєчки
Кроваво, кроваво.

Федьковичъ.

ОГНЯНЫЙ ЗМѢЙ.

Украинська повѣсть П. Кулиша.

Переложивъ зъ россійського Кс. Кл.

Часть друга.

(Дальше.)

У новôй свѣтлици, оберненôй ôкнами у вишневый садъ, лежитъ Иванъ. Вже три днѣ не встає ôнъ зъ своеи постели, не пріймає майже нѣякои стравы. Запали ясні очи, поблѣднѣли румянû уста. Що-жъ звалило крѣпкого парубка? яка слабость, яка немôчъ зôвялила ёго мовъ былинку? Сёго нѣхто не знає. Причину сёго недуга знає тôльки одинъ залётный вѣтрець, що выноситъ черезъ ôкно ёго тяжки здыхи, та ясный мѣсяць, що въ свою пору зазирає до него въ хату. Съ кожнымъ днемъ, все що є округъ ёго, стається мутнѣшъ Иванови. Мычанья воловъ, людській говôръ, томна нута пѣснѣ, що несеться ôдки небудь зъ городу, чиринькания садовыхъ пташокъ — все одбываеться у ёго слухови якось дивно, буцѣмъ ôнъ уже на тôмъ свѣтѣ и чує отсѣ голосы крôзь землю. Часомъ приходитъ до него смутный батько, и безутѣшна мати оплакує ёго за жива; но ôнъ ихъ не чує. Смутно, важко на серцѣ! Слабѣє тѣло, мутиться память, а тепла душа у немошнôй груди и правитъ жити, и жаль ѣй покинути свое розваляющеся мешканья. —

Темна нôчъ до сходу мѣсяця. Небо искриться звѣздами, та не освѣчає густого саду. По мѣжъ деревами шелеститъ вѣтрець, и навѣвае свѣжость на изнемогле тѣло хорого. Но якъ разъ чути якійсь иншій шелестъ, замѣтнѣшъ одъ шопоту листья, и черезъ хвильку чієсь лице заглянуло въ ôкно привѣтливѣшъ одъ мѣсяця, и двоє чорныхъ очей блыснули ёму яснѣшъ ôдъ зôрокъ. Иванъ мовчки протягнувъ до ôкна свою слабу руку.

„Що, тобѣ лѣпше, Иване?" запытала Маруся, узявши ёго за руку.

„Завтра менѣ буде лѣпше," одвѣчавъ ледви чутнымъ голосомъ Иванъ. — „Завтра прійди до мене въ сю пору, то й нетреба буде тобѣ пытатись, чи менѣ лѣпше."

„Не укôряй мене, Иваночку, такими словами. Чи я винна твоёму недугови? Я люблю тебе якъ свою душу, та чого-бъ и не дала, щобы ты живъ!"

„Ты любишъ мене," говоривъ Иванъ; „но себе любишъ ще бôльше. А я десять разъ оддавъ бы свою душу за твоє щастья!"

„Боже мôй Боже!" скликнула Маруся, обливаючи слёзами ёго руку: — „що менѣ дѣяти? на що менѣ рѣшитись?"

„Ты вже рѣшилася: йди въ монастырь. Але тамъ не спасешъ своеи души, Стоячи на моѣй могилѣ молитимешъ Бога сама не знаючи за що, а сёго и не подумаєшъ, що я черезъ тебе лежу у землѣ. Я не дамъ тобѣ спокою нѣ днемъ, нѣ ночію; не вдержитъ мене тяжкій склепъ та тѣсна домовина; я прійду до тебе съ того свѣту, и не ôдмолишся ты ôдъ мене нѣякими молитвами!... Марусю не вбивай мене, дай менѣ пожити на свѣтѣ!..."

„О Боже мôй, Боже мôй! що менѣ дѣяти?“ говорила рыдаючи Маруся, и тяжка нерѣшимость и волненья уволѣкали ѣѣ то на сю то на ту сторону. Страшно одзивався въ ѣѣ памяти голосъ вѣщого дѣда; но ще прошибливѣшъ для серця були стоны вмираючого милого. Стоячи на краю могилы простиравъ ôнъ до неи руки, просивъ житья, и ѣй-же вбити отсе серце, повне любви, повне поломѣнnои страсти, котору не погасила и смертельна хороба?

„Марусю,“ говоривъ ôнъ; „погубивши мене ты не спасешъ души своеи. Не погубляй же мене! Дай менѣ жити .... що буде, то буде .... Богъ милостивъ. . . .“

Маруся не встояла у своѣмъ душевнôмъ обѣтѣ; любовъ перемогла ѣѣ.

„Нехай и буде!“ сказала вона, быстро подôймивши голову: „що буде, то й буде . . . я твоя на вѣки!“

Незапнїй промѣнь житья проникнувъ у безъôдрадне серце парубка; вся сила, яка тôльки осталася ще въ ёго тѣлѣ, зусередилася въ груди, и ôнъ быстро подôймивсь на постели и обхвативъ Марусину шїю, неначе боявся, щобъ радôшна вѣстниця щастья не полетѣла одъ него якъ сонъ. Довгїй бувъ поцѣлуй ихъ, такїй довгїй, що Иванови и духъ заперся, и ôнъ впавъ на подушку ôдъ знеможенья.

Та зъ сёго часу съ кожнымъ днемъ Иванъ почувавъ у собѣ новї силы, и оживавъ на радость батькови и матери, на радость рôднымъ и всёму домови; но нѣхто не знавъ, яка знахорка навѣщала ёго що ночи, и вливала у нёго житья горячими своими устами. Заразъ на тамтôмъ кôнцѣ Воронежа зробилось весело по давнёму; полились пѣснѣ, пôшли вечерницѣ звычайною чередою, гудѣла музыка, и не одна пара пôдкôвъ одскочила на танцяхъ.

А черезъ недѣлю пôсля Пречистои пôднялась суматоха въ усѣмъ Воронежѣ; всѣ бѣгли подивитись на весѣлья Ивана и Марусѣ. Весѣлья було на вдивованья всему свѣтови, зъ усѣми выдумками и забобонами, що такъ мудро придумали старосвѣтськї люде. И до нынѣшнёго дня розказують Воронѣжцѣ, якъ бояре и старосты — всѣ верхомъ на коняхъ, въ дорогихъ старосвѣтськихъ жупанахъ, словно въ старину козацькеє вôйсько — проводжали молодого на тестѣвъ двôръ; якъ стрѣтила ёго на подвôрьи теща — въ выверненôмъ кожусѣ, верхи на кочерзѣ, изъ срѣбнымъ кубкомъ въ рукахъ; якъ молодый одмовлявся пити, и выливавъ кубокъ на гриву своєму коневи; якїй бувъ приготовленый вôзъ для весѣльного поѣзду — запряженый шестерма волами, розубраными въ стяжки та у квѣты; якїй бувъ пропôй та гульня на весѣльи и якъ цѣлу недѣлю пôсля того ѣздила весѣльна процесія по дворахъ старостôвъ и крôвныхъ.

И отъ живе Иванъ зъ Марусею. Нѣ у чôмъ у нихъ нема недостатку; якъ у полѣ, такъ и дома все йде хорошо. Крôвнї ихъ любять и сусѣды поважають. Черезъ годъ давъ имъ Богъ и сына. Чого-бъ, здается, не ставало ихъ щастю? Та нѣ!.... Видко не дармо Маруся хотѣла йти въ монастырь! Видко, не дармо старый Чайка щось вѣщувавъ ѣй передъ смертью! Смутно бувало часомъ на серцѣ у Ивана. Зъ якогось часу ôнъ побачивъ, що въ нихъ у дворѣ щось не такъ.... Разъ вечеромъ зъ темного проулка пôднявся вѣтеръ, и разомъ зъ нимъ повѣявъ дивный, досѣль нечуваный гомôнъ. Всѣмъ зробилося сумно; а Маруся якъ въ воду опущена; вона и не знала, за що взятися; руки ѣи дрôжали. Вона то блѣднѣла то румянилась; и дико поводила на округи стрѣвожеными взорами, а разомъ съ тымъ якась страшна усмѣшка пробѣгала на ѣи устахъ. Бачивъ се Иванъ, качавъ головою, и тяжке предчуванья западало ёму у душу.

До сёго причинилось друге, невидане на всѣмъ свѣтѣ диво. Зъ мѣсяць назадъ стала Маруся хорошѣти, да такъ хорошѣти, що зовсѣмъ перемѣнилась. Но не радость, а страхъ почутивъ Иванъ, коли помѣтивъ у нѣй таку перемѣну. На-що ёму лѣпша краса? Его Маруся и такъ була свѣжа и румяна, мовъ квѣтка; и такъ на ввесь Воронѣжъ не було по красотѣ ѣй рôвнои жѣнки. А теперъ въ него не стає духу глядѣти на отсе поражающе лице, которе прекрасне, но прекрасне такъ, що переповняє мѣру радости, а наводить страхъ; а незвычайно быстрї очи, здається, свѣтяться промѣнями, и проникають въ серце. Смутно и важко було Иванови, и не знавъ ôнъ, чимъ помогти собѣ. Задумалася вся семья, предвиджаючи въ отсѣмъ чудѣ щось недобреє.

Но Маруся нѣчого сёго не завважала; вона зъ перемѣною лиця неначе стратила розумъ; вона зробилась дивна у всѣхъ своихъ рухахъ и розмовахъ. Инодѣ ѣи очи встремлялись у одну сторону, буцѣмъ зобачили що небудь незвычайне; инодѣ вырывались зъ устъ ѣи незрозумѣлї слова. Но коли пытали, що отсе значить, вона нерозумѣла о чôмъ ѣѣ спрошують, и часто на пытанья одвѣчала гôркимъ плачемъ и дикимъ смѣхомъ.... А красота ѣи все бôльше бôльшала; въ очахъ постоянно выражалася якась загорѣла смѣлость; лице якось просвѣтлѣло, зовсѣмъ перемѣнилось, и було въ нѣмъ щось нечоловѣчого. Нѣхто

зъ давныхъ знакомыхъ не ходивъ до неи; не знаный досѣль страхъ пробиравъ все тѣло дивлячись на отсю надприродню красоту, и душа вяпула, якъ-бы зачувала близько притомность нетутешнёи силы, що готова ѣѣ знищити.... Но Маруся не замѣтила и сёго, що всѣ покинули ѣѣ. Вся гôркость того занеханья, падала на Йвана и ѣи нещасливу мати, котора мала одну тôльки дочку, та-й сю бачила въ нечуванôмъ недузѣ, що й не обѣцявъ доброго кôнця. Вони пробували всѣляки способы, щобъ помогти своему горю, та нѣщо не помагало; нѣ одна знахорка не могла придумати, чимъ ѣѣ лѣчити, и нѣхто и не чувавъ, щобы съ кимъ не-будь лучилось таке диво.

Наконець почули вони, що десь далеко, въ однôмъ селѣ, є вѣщунъ пасѣчникъ, чоловѣкъ старосвѣтськiй, который знае все на свѣтѣ, и певно второпае, що се за причина така. Вони и пôслали за нимъ, обѣцяючи нѣчого не жалувати, якбы тôльки ôнъ порадивъ ихъ горю. Довго ждали пасѣчника, а-далѣ ôнъ прiѣхавъ. Маруся була въ саду. Коли мати привела до неи знахоря, сидѣла вона пôдъ старыми липами, опустивши голову, и здавалася сильно задуманою. —

„Що ты тутъ дѣешъ, Марусю?“ — запытала мати: — „тамъ дитина плаче у хатѣ.“

„Дитина!“ сказала Маруся зъ дивованьямъ. . . . „А де отсе дѣдусь?“

„Дѣдусь умеръ,“ одвѣчала мати: — „хиба ты забула?“

„Нѣ, тямлю все. . . . Багато було свѣтла, та-й грали... та хиба похоже отсе на сю музыку?.... А де-жъ отсе дѣдусь?“

„Богъ съ тобою, моя дитино! дѣдусь умеръ; ёго и могила отутъ у саду. Отъ прiѣхавъ до насъ гôсть; чи ты знаешъ ёго?“

Старикъ, що стоявъ досѣль по-одалеки, пôдôйшовъ икъ нѣй. Быстро подивилась вона ёму въ очи, и зъ остовпѣньямъ пôдоймилася съ свого мѣсця.

„Якъ! хиба отсе дѣдусь?“ сказала вона. „А, теперъ я роздумаю; я все теперъ пôзнаю!“

И вона, зъ безумiємъ въ лицѣ, впялила на старика очи, а взôръ ѣи бувъ острый и прошиваючiй и щось страшне у нёму засвѣтилося. . . . Старикъ нахмуривъ густй бровы, и пильно дививсь ѣй въ очи, наче хотѣвъ проникнути на-скрôзь; но взôръ ёго заразъ помутився, ôнъ не выдержавъ ѣи прошиваючого зглядy; въ ѣи блестячихъ очахъ прочитавъ ôнъ притомность нетутешнёи силы; здрôгнувъ и скрикнувъ ôдъ страху якъ дитина. . . .

„Марусю, дитя моє!“ — одчаянно скричала мати, кинувшись ѣй зо слёзами на шiю. „Пропала видно ты на вѣки!... Пôдъ якою нещасною звѣздою я тебе породила, на нечуване чудо межи людьми, що усѣ бояться твого зглядy!“

„Дѣдоньку, що намъ теперъ робити?“ приступили до вѣщуна Иванъ и Марусина мати.

„Молѣться, люде добрй, Богу,“ — одвѣчавъ вѣщiй старикъ — „а уже нѣ яка ворожба тутъ не поможе.“ И поѣхавъ у свою сторону.

Подумавши и порадившись межи собою, Марусинй крôвнй рѣшили, що одна надѣя остається нмъ еще на Бога, и що Иванъ повиненъ конечно ити пѣшки въ Кiѣвъ, одправити молебны по всѣхъ церквахъ, и зробити срѣбный окладъ до иконы Божои Матери.

На третiй день Иванъ бувъ уже въ дорозѣ.

* *
*

Давно поснули усѣ въ Воронежѣ, и тôльки въ однôмъ кôнцѣ ёго лунавъ по темныхъ садахъ глухiй шумъ воды, розбиваноi млынськими колесами. Въ млынѣ горить огонь, и ôдражаєся черезъ вузку греблю у ставѣ. Хуторянськй и Воронѣжськй козаки, що привезли було молоти хлѣбъ, сидѣли округъ палаючои печи, дожидаючись черги. Де-якй зъ нихъ пекли на довгихъ шпичкахъ сало, другй безжурно курили люльки; розмовы и толки не перeривались. Пôдъ шумъ колѣсъ и гуркôтъ каменя говорилося козакамъ якось охотно о дивовижныхъ явленьяхъ, а предметы, за якй въ иншу пору они може и не спôмнули бы, теперъ здавались имъ правдивѣйшй. Толкували о тôмъ, що у Воронежѣ, въ урочищу называнôмъ Камень, закопаный зъ давнихъ давенъ великiй скарбъ, приваленый величезнымъ каменемъ, и розбирали всякй способы, якъ-бы добути той скарбъ.

„И не думайте, братця!“ — сказавъ одинъ зъ нихъ: — „зъ чортовыхъ рукъ не збогатѣєшъ. Нечистый легко дае въ займы, та тяжко зъ нимъ розплатитися.“

„Отъ бѣда!“ — закинувъ Воронѣжськiй козакъ Губськiй. „А хиба чорта неможъ прикрутити до колеса якъ собаку?“

„Хотѣвъ бы бачити, якъ ты прикрутишъ ёго!“ сказавъ невеличкого росту чоловѣкъ зъ довгими вусами.

„А що-жъ за диво!“ одвѣчавъ смѣлчакъ, бойко позираючи на собесѣдникôвъ, которй стали боязько обзиратися на всѣ стороны, неначе боялись, щобъ чортъ не пôдслухавъ противныхъ для нёго слôвъ.

„Знай-же нашъ козакъ Захарко убивъ чотырохъ чортôвъ батькôвськимъ молотомъ!"

„Ей! справдѣ убивъ?" кликнули зъ удивленьямъ прiѣздні.

Губській не уважавъ потребы переконувати ихъ объ тôмъ, що, по єго гадцѣ, звѣсне було всякому, и супокôйно выгрѣбавъ горячій уголь для своеи люльки.

„Та, певне убивъ" — потвердивъ другій Воронѣжець, покрутивши похиленою головою: — „отсе извѣсно всему вcѣту."

„И вашому ковалеви Захаркови не було опôсля нѣякихъ привидѣнь ôдъ нечистого?" спытавъ одинъ изъ слухаючихъ.

„Нѣякихъ. Звѣвъ трехъ куцыхъ, а самъ и теперъ пануе!"

„Хороше-жъ, що ёму вдалося такъ легко розплатитись, а що моему тестеви, то нѣ!"

„А що-жъ було исъ твоимъ тестемъ?"

„Що було? Було таке, що бодай лучше и не говорити!... Тесть мôй, знаєте, бувъ изъ-давна дегтярь ôнъ и вѣкъ свôй звѣкувавъ на сёму ремеслу. Бувало тôльки на святкахъ та въ великі празники прiодягнеться, та пôде у церкву, а по-тôмъ и мѣжъ люде; а то все сидить на майданѣ, де гонять дёготь, и запацькаеться такъ, що иншій и не пôзнавъ бы. Ну, якъ ôнъ займався отсимъ промысломъ уже лѣтъ зъ тридцять, то и розбогатѣвъ довольно, и бувъ козакъ заможный, хоть куда. Да не-легка товкнула ёго погнатись за скарбомъ. Скарбъ той вже кôлька лѣтъ показувався на полянѣ не далеко ôдъ майдану; но нѣхто не мôгъ взяти ёго, бо ёго стерегла до роковои поры нечиста сила и смѣлчакамъ задавала такого жаху, що и десятому заказували копати ёго. Знавъ про него и тесть мôй, а не одважувавсь добувати. Якъ отъ у одинъ вечѣръ прiйшла до него цыганка и каже, що вона объявить ёму безпечный способъ, якъ добути скарбу, тôльки щобъ ôнъ побоживсь ôддати ѣй половину. Тесть поклався подѣлитись зъ нею, тôльки-бъ одкрыла сей секретъ, и цыганка объявила ёму, що дѣло тутъ зовсѣмъ просте: стоить тôльки копати скарбъ той зъ музыкою, то чортъ не буде пугати народъ, бо ôнъ музыки боиться. Повѣривъ чи не повѣривъ тесть, але думає: що за бѣда? попробую удачи! Пôславъ хлопцѣвъ у Воронѣжъ за музыкою; и скоро наступила нôчъ и засвѣтились на полянѣ двѣ свѣчки на тôмъ курганѣ, де лежавъ скарбъ, зôбралися всѣ робôтники, пôдступили до него зо скрыпками, зъ бубнами, и зачали копати. Цыганка мѣжъ тымъ читала свои ворожбы та заговоры, и перебирала въ рукахъ якісь палочки. Заразъ рыскалѣ стукнули увъ щось тверде, и показався великій мѣдяный горнець. Вытащивши ёго изъ землѣ, найшли въ нѣмъ повно карбованцѣвъ. Тесть ôдсыпавъ половину циганцѣ, роздавъ пайку музыкамъ и робôтникамъ, а останнє зъ банякомъ взявъ собѣ. (К. б.)

НЕ ЧУЖОГО МЫ БАЖАЄМЪ.

Середъ поля широкого
Дубець выростає,
Ой тымъ полемъ на воронôмъ
Молодець гуляє.

Вѣють вѣтры, вѣють буйні
Ажъ дубъ похилився;
Скажи, скажи, козаченьку,
Куда ты пустився?

Чи ты ѣдешъ въ Туреччину
Хрестьянъ вызволяти,
Чи ты ѣдешъ на Вкраину
Волѣ добувати?

„Не пôйду я въ Туреччину
„А на Украину —
„Ôдъ могилы до могилы
„Соколомъ полину.

„Ой полину, ой полину
„До могилъ приляжу,
„Батькамъ нашимъ всю тяженьку
„Недолю розкажу.

„Розкажу я наше горе,
„Наше лихолѣтье;
„Теперъ, скажу, сердешныи
„Поблагословѣте!

„Благословѣть! погуляемъ
„У чистому полѣ:
„Не чужои мы шукаемъ,
„А своеи волѣ —

„Не чужого мы бажаемъ,
„А своего права —
„Де полягла, тамъ оскресне
„Наша руська слава"! —

В. Шашкевичъ.

ЗБИРАНЬЯ ЗАБЫТКОВЪ УСТНОИ СЛОВЕСНОСТИ.

(Дальше.)

Живе, не писане а устне слово нашого сельського народу, сирѣчъ, єго незрôвняна пѣсня, була якъ звѣсно, тою чародѣйною вѣткою, що пôсля одвѣчнѣи втраты политичнѣи

амостайности розбудила въ насъ гадку, выратувати зъ вѣчнёи загибели свою самостайность народню. Мудрячй люде побачивши у коштовныхъ поетичнихъ творахъ нашои народнёи мовы тôльки животнёи силы, — побачивши ѣи способность до выраженья найкраснѣйшихъ задушевныхъ мотивôвъ, тутъ-же и пôзнали, що отся мова и годна и повинна статися середкомъ до выображенья всего того, що творческій духъ чоловѣка для людського добра до теперъ выдумавъ, и коли небудь ще выдумати зможе. Сказано, розбудилася гадка, щобъ нашу народню говорену мову зробити писаною мовою, та такъ, щобы вона и тодѣ все таки була народнёю; щобы не ôдродилась; на яку иншу не перевернулась; а образовалась бы сама изъ себе при взаемнôй помочи — такъ, щобъ письмо помагало мовѣ, а мова письму — и по такихъ законахъ, зъ якими природивъ ѣѣ Творець всѣхъ языкôвъ.

Показалося, що гадка про основанья новои малоруськои письменности на такихъ пôдставахъ — не була по просту забагомъ, або соннымъ видѣньямъ, не маючимъ за собою нѣ правды нѣ можебности. Одинъ за другимъ появлялися на Вкраинѣ, та при тяжкихъ околичностяхъ, писателѣ зъ великимъ дарованьямъ, зъ глубокимъ знаньямъ народу, ёго истоты и ёго живущои мовы и зъ горячою животворящою любовію до всего, що называеться рôдне; взялись за дѣло, и отъ, станула богата основа такои правдиво народнёи та оригинальнёи литературы, якою въ старину величалися одни Греки, якою нынѣ изъ братôвъ Словянъ не повеличаються навѣть сами Сербы. Станула основа для литературы, и що бôльше — те нове слово мѣжъ народами, якъ ёго назвавъ панъ Кулѣшъ, позыскало симпатію всѣхъ доброжичливыхъ для свого народу людей, и защепило въ ихнихъ серцяхъ сю крѣпку вѣру, — а тôеи „руськои вѣры" нѣхто на свѣтѣ не выдре — що розпочате дѣло звѣнчае кôнець величавый. Чимъ же воно сталось? Тымъ, що перші подвижники нашй на полѣ литературнѣму познакомилися зъ истотою нашого народу, а то изъ коштовныхъ скарбôвъ ёго живущого слова.

Мабуть велика сила сёго живущого слова и ёго вѣчно-молодецькихъ творôвъ, коли ему вдалося, изъ насъ застуканыхъ та заглузованыхъ выкресати искру божу новои творческои жизни, якои дарма шукати станешъ у всѣхъ писаныхъ памятникахъ нашои, хочъ и голосенои, старосвѣччины. Вже отсю стару правду либонь кожный знае, що всякій почипъ тяжкій; та нѣчого казати, — де не взялась сила на такій славный початокъ, якъ въ нашôй письменности, тамъ и стане ѣи на тее, щобъ довершити се, хочъ бы й незнати якъ тяжке, дѣло. Коли наша литература схоче бути така, якъ вона зачалась, се есть, правдиво народня, то вже-жъ намъ конечно чимъ разъ бôльше познакомлятися зъ истотою нашого народу, съ коштовными скарбами ёго живущого слова, щобъ и найменше зеренце не пропало, а принесло-бъ сторичныи плоды. (К б.)

ИРОДОВЕ ГОРЕ.

Зъ Еврейськихъ спѣванокъ Байрона.

Болить, Марьямно, горе, якъ болить
Те серце, що тебе убило;
Де пôмста — нынѣ лютый жаль кипить,
Де шалъ — сумлѣнья впять ожило.
Охъ, якбы знала, втратонько моя,
Яка въ душѣ моѣй трѣвога;
Змилованья твое вблагавъ бы я,
Хотя й дарма вблагати Бога.

Охъ, чомъ же наймитъ тее изробивъ,
Що зависть выркла шалена!
Менѣ теперъ розпука мстить за гнѣвъ,
И грозить мечъ, що ты ражена.
Замерла ты, — съ тобою рай увесь
И серце мучить жалость встекла:
Дарма воно, свята, икъ тобѣ рвесь,
Мовъ окаянникъ зъ свого пекла.

Ѣи не мае! сирота мôй тронъ;
И щастья моего не видко,
За-якъ вчахнувъ ѣѣ прелютый сконъ —
Дѣвъ Юды найкраснѣйшу квѣтку.
Мôй грѣхъ. — и мôй хай буде адъ!
Хай серце рватиме розпука;
Одна ёму — та-й самъ я виноватъ —
Зосталась невсыпуща мука.

Климковичъ.

КНЯЗЬ ЮРІЙ БЕЛЗКІЙ.

(Конець.)

XXV.

Въ Липню 1392 ôтбувся съѣздъ князѣвъ Литовскихъ въ Вильнѣ. Находились на нимъ Витольдъ съ своею женою Анною, прибули и иніи князѣ-братя, и самъ король польскій Владыславъ-Ягайло съ своею женою Ядвигою. Витольдъ съ женою своею Анною признали верховнымъ своимъ паномъ Владыслава-Ягайлу и Ядвигу, Ягайло надавъ Витольдови Литву и всю Русь, которая до Литвы належала, и признавъ ему необмеженну власть надъ всѣми тыми землями, и украсивъ его всѣми ознаками великого княжества Литовского. Жерело Литовское тое событье описало слѣдуючими словами: „Князь великій Витольдъ вже осѣлъ Вильно и княжество Литовское и при немъ былъ Князь Юрій Белзкій и князь Иванъ Олигмунтовичъ а коли сѣлъ на стôлци дяди своего Ольгерда и отця своего Кейстуга, и ради ему были вся земля литовская и руская."*)

Витольдъ мужъ великого серця и высокои мысли обмежавъ власть удѣльныхъ князѣвъ Литовско-рускихъ, ôтбиравъ имъ удѣлы и надававъ имъ другіи, и стѣснявъ ихъ; а коли ему супротивлялися, зъ удѣлôвъ проганявъ. Сосередоточивши всю власть въ своихъ рукахъ, обравъ Вильно въ Литвѣ, и Луцкъ въ Володимирскôй Руси за головні городы и за княжй столицѣ простороннго царства своего. Теодоръ Любартовичъ довженъ бувъ уступити зъ Волыня, и отримавъ въ замѣну за Володимірскіи и Луцкіи области, княжество

*) Bychowca pomniki dziejów litewskich Wilno 1846. Str 33

Сѣверское, которе також всѣми привлекательными свойствами отличалося. Витольдъ хоронивъ союзъ съ Польщею, и за то ôтъ Польщи отримувавъ всю помôчъ, якои лишъ душа ёго забажала. —

Витольдъ провадивъ войны съ Татарами, съ великимъ княземъ литовскимъ, и съ рыцарями нѣмецкого ордина; ôнъ вoевавъ въ союзѣ зъ Польщею и королемъ Владыславомъ-Ягайломъ. Однакожъ Юрій князь Белзкій, вступивши по страченью землѣ Белзкои въ службу Витольда не бувъ уже свѣдкомъ дальшои славы и величія великого князя литовского Витольда. Юрій умеръ недовго по возвишеню Витольда на великое княжество литовское въ Вильнѣ. Зôстався по нимъ сынъ его Іоанъ. Іоанъ боровся въ службѣ великого князя противо его ворогамъ, доводивъ якимъ значнѣйшимъ полкомъ великого княжества литовского, но не посѣдавъ жадного осôбного удѣла. Въ роцѣ 1394 попався Іоанъ въ плѣнь рыцарѣвъ нѣмецкого ордина, коли тіи вторгнувши съ великимъ войскомъ въ глубъ Литвы опустошали Вильно.*)

Освободженъ ôтъ плѣни товаришивъ Іоанъ Витольду въ его выправѣ противо татарскому хану Тимуркутлуку и его стрыеви Едеги. Въ битвѣ на рѣцѣ Ворсклѣ пораженъ бувъ Витольдъ, погибли многи полки литовскій и рускіи, полягло много князѣвъ литовскихъ и рускихъ а межи ними одинокій потомокъ Юрія Белзкого, князь Іоанъ, „а имена избитыхъ князей литовскихъ: князь Андрей Полоцкій Кейстутовичъ, братъ его князь Димитрій Браньскій, князь Иванъ Димитріевичъ Скандеръ, князь Иванъ Севлашковичъ, князь Иванъ Борысевичъ Кіевскій, князь Глебъ Святославичъ князь Глебъ Коріятовичъ, братъ его князь Семенъ, князь Михайло Пôдборезкій, братъ его князь Димитрій, князь Теодоръ Патрикевичъ Волоскій, князь Ягмунтовичъ, князь Иванъ Юріевичъ Белзскій, панъ Краковскій зъ Ляховъ, панъ Спытко тотъ тамже забитъ.“**)

Юрій князь Белзкій неживъ уже въ року 1399 и не видѣвъ смерти сына своего.

Чи Иванъ зоставивъ якіи дѣти, которіи продовжали рôдъ знаменитого въ исторіи рускôй Юрія, князя Белзкого, чи умеръ бездѣтный надъ Ворсклою, о тôмъ жерела ничого не споминаютъ. —

Примѣтка. Въ однôмъ зъ попереднѣйшихъ чиселъ говорили мы, що Ядвига опанувала Львôвъ не довго по освобожденю зъ плѣни сестры еи Маріи. Мы не ошиблися що до дня и мѣсяця, въ котрôмъ була опанувала Ядвига Галицкую Русь; однакожъ въ теченью нашихъ историчныхъ судій съ жерелъ собраныхъ у Швандиера пересвѣдчилися мы, що Марія освободжена була не скорше, якъ 4. Червня, 1387, отже Ядвига корыстала зъ увязненья Маріи и еще 3 мѣсяцѣ передъ освобожденьемъ своеи сестры опанувала Львôвъ и Галицкую Русь. —

---

*) Narbuta dzieje narodu Litewskiego T. V.

**) Bychowca pomniki dziejów litewskich.

МУЖИЦЬКА ДРУЖБА.

Ἤνυστη ἐστὶν αὐτὴ φιλία,
ἥν συνήπτεν ἡ ὁμοιοτροπία. —
Λεονίδας Σταμὲρος (Ὀδησσίτης)

Молоді літа споминаючи, згадавемъ слова Адеського молодця Єлина. Сердечний бувъ собѣ товарищъ — такъ мабудь для того спомянувемъ его ажъ теперечки у далекій чужині. Просимо йно шанобнихъ чтенцівъ нелякатися, та-й недумали-бъ, що я зъ моімъ розказомъ заведу іхъ ажъ въ Аѳини, або ажъ на Іоницькі Острови.

Нащо такъ далеко правду шукать, коли и своя домашня истина власне така справедлива якъ и Старо-Елинська, а мабуть чи не ліпша відъ Новогреческой — ꙗкѡ-же хитріи сѹть Греци и понынѣ. Отъ-же, милости просимо, лишень не догадуйтеся, що мое оповідання таки справді зъ власного життя. Борони Боже! Я собі старий Німець-лікаръ, що трошечки світу бачивъ, тай людямъ люблю дещо розказувати буцімъ то самъ таки досвідчивъ молодости, тай вірувавъ у віщо більше, якъ въ експектативний способъ лічення чоловічеськихъ недугівъ? отъ нехай замість мене говорить мій небіжъ. . . . .

„Недурно люде кажуть, що всюда добре, але дома таки найліпше. Кільки запамнятаю, завше найвеселіще мені бувало, якъ приходила пора іхати зо школи на Свята до дому, чи таки лѣтомъ на цілі жнива. Дирехторъ звичайно недуже охотно пускавъ на Зелені Свята; але за то аби дочекали косовиці, а тамъ після Ивана купайла, до самісенького Спаса можъ бувало сидіти дома у холодочку біля батьчинои пасіки, або сісти верхомъ та гуляти свободно по тихъ зеленихъ степахъ Новороссійського краю, що розкинувся просторно межи Дністромъ а Дніпровою Низиною. Весело було, сказано, якъ тому молодому; нежурився тогди ще, чи багато уродить хліба, чи татови жидиська добре заплатять за вовну зъ бирокъ. Мені аби лишъ вишні обродили по одаяхъ (хуторахъ), ба пізнійшъ коби дині та кавуни доспіли на огорѣ (баштані). Коли нудно було самому буяти, треба-жъ було найти собі приятеля, щобъ мавъ зъ кимъ товаришувати: привізъ я собі одного року сердечного молодця Сербина зъ Адессу. Славний хлопець собі бувъ; такъ що-жъ? у місті годоване, незлюбивъ нашого сельського життя; просився, щобъ відвезти ёго у Дубоссари.

Колись ми зо старшимъ братомъ — що вже учився у київськімъ Универзитетѣ — посідлавши коні, виіхали у поле оглядати кошари (овечі загороди). Щось тамъ панщина робила (бачте ми сиділи ще у Камянецькой губерніі), дивимося: баби глину місять, сокирники крокви до купи збивають, инчі камѣння звозять. Братъ щось поговоривъ зъ ассаулою, зъ писаремъ, та далі повернулисьмо у степъ. Зъ відкись за нашими кіньми взялось лисе лошатко. Підпарубчакъ гнучкий та чорнявий, у довгоі сорочині по-верхъ изменівъ (штанівъ), пустився завернути лоша; ажъ ёму вітеръ зірвавъ соломяний бриль зъ патлатоі голови. Питаюся людей, чий це такий славний парубчакъ? — „А то,“ кажуть, „воду возить до мулярки — Алексіівъ братъ.“ Якого це Алексія? — „Вже-жъ Богачогого Андрія, що колись урядникомъ (старшиною) бувъ; мабуть паничъ знають.“

Минуло либонь півгора року. Кончивши школу, я зновъ приїхавъ таки на цілу осінь до татового обістя. Трошки бувъ занедужавъ, а трошки таки мамуня хотіли попестити молодшого свого синка — нехай імъ Богъ дасть Царство Небесне! Привезли мене недужого відъ дядини, ажъ зъ-підъ Межибожа, саме у той часъ, якъ вже пора пасіку бить, та де-які раньші панушої (кукурузи) можна було-бъ ломати, якбы вспіли зъ яриною. Почавъ я, ще йдучи, розпитуватись у двораківъ, що тамечки дієтця у нашому селѣ? — „Хиба не чулисьте," кажуть вони, „що вийшовъ вже другий указъ дороку, щобъ некрутівъ брати."

Саме тогди Москаль зъ Туркомъ та зъ Білимъ Гарабомъ воювався надъ Дунаємъ та підъ Салистрою. — Що-жъ, кажу, мабуть небагато парубківъ захопили; теперъ ще літо, буряни високі, а у полі найдетця зарібокъ чи у насъ, чи за Дністромъ у Молдові. — „Розказуйте! половили й такихъ що туда кинулися утікати; а котрі молодші, що тримались хатъ, то зъ горища та-й зъ коморн повитягавши, у дибки позабивали. Сидять сіромахи по зборняхъ."

Справді сумно було пройтися селомъ. Куда бувало не вийдешъ, по усіхъ магилахъ (горбкахъ) лишень плачъ та зойкъ чутися. Вечеромъ, якъ туманъ кирпичного (сухий кізякъ) диму ляже надъ цілою долиною, найдальше бувало чутися, де Прикотієва хата, що у неі сиділи новобранці — то по двохъ попутані, то зновъ по єдному забиті и залізні кандали. Ще надъ самимъ шляхомъ стояла тота хатина; вартівнки туда бувало ходять на нічъ. Громадська старшина своіхъ дітей пантрує — бо пяниця соцькій зъ десятниками не можуть самі раду дати. Молодиці, котора йде мимо, затримаєтця, зіркне на новобранчиківъ, та обітре очиці хустиною або просто рукавцемъ, та йдучи далі селомъ розказують одна другій

„Якъ того сироту Ивана застукали на стирті у тоці; Михася Мануилишиного звязали у темнику; Григорка Франчишиного (вдовиця собі лишъ одного синка вигодувала) зъ-підъ матернеі постелі витягли; Андрієвого Данила на хуторі піймали (а старший братъ втікъ) при вечері; але найкраще то Кассієрового Оліяна рідний вуйко самъ привівъ, щобъ не допоминався у него за своі бичинята." Сумно не одноі матери за своімъ плеканцемъ, що зъ-маленьку доглядала; сестрички плачуть за братами; а не одна дівчина також заплаче за тимъ парубкомъ, що рідний вітчимъ або мачиха радніщі-бъ випхати зъ батьчиного обістя. Ба таки-й за сиротою часомъ здихне дівоче серденько, якъ ще сердечний має вроду та щастя до того.

Вечеркомъ, вийшовши зъ двора на село, я перейшовъ собі по кладочці на той-бікъ річки, напився зъ Кассіяновоі криниці, та-й по-межи хати йду собі доріжкою; ажъ не оглянувшись опинився противъ того обістя, де-то вони сидѣли.

Ажъ затерпло серце глядати на тихъ хорошихъ та молодихъ іще козаківъ. Богъ зна за-що заковані, наче тиі шляхові злодіі, арештани, рядомъ посідали на приспі, та головки сумно похилили; самі ажъ помарніли відъ жалю та відъ журби: незнатя кого пустять до-дому, хто лишитця на відставку, а кого прямо повезуть до приєму ажъ у Балту.

Найбільше менѣ жалко стало, якъ стара Франчиха зъ поля — бо на хуторі сидѣла у зятя ланового — принесла Грицеви свому вечерю близнюками; якъ-же то вдовиця бідолашня побивалася за своімъ єдинакомъ! Питаю на стороні війта, та Ивана Кабака — що бувъ дорозець надъ громадськимъ магазиномъ, а у тімъ магазині більше вовчківъ якъ збожа: — „чи не можно би помилувати стареньку вдовицю, щобъ пустити іі сина?" — „Милуйте лишень," відказують вони, „то до завтра й половини всіхъ некрутівъ нестане." — На щастя тоі самоі ночи привели якось двохъ бродягъ, що вже давненько коні крали и не трималися грунту: тихъ забили у дибки, а бідного Гриця звелено випустить, бо ще таки трохи молодий бувъ.

Андрій Богачъ — Сорочанъ — сподівався викупити свого Данила, якъ повезе чиновникамъ гроши до приєму. Але я то-жъ думавъ: жаль Богачового, но гірше жаль Ивана Сироту, що самъ вітчимъ на фільварку туптавъ, аби збутця ёго зъ хати. Дарма праця! обохъ таки повезли; ажъ спасибі судовому лікарови, що завернувъ обохъ: нехай ще підростуть дужчі. Прибігають вони сердечнии оба у село — такі веселі, наче зъ неволі вискочили.

Неразъ буває дідицкий рондзя підсувавъ нашихъ степовиківъ, якъ тільки збракують хлопця зъ другои громади— це, каже, одного дідича панство!

Бодай не згадувати, якъ сумно бувало дивитись, якъ по-підъ тую гору, що черезъ ню шляхъ на Кодиму йде до Балти, бичуютця підводи — на нихъ тільки мріють шапки та брилі нашихъ новобранцівъ — бо неможуть злізти черезъ пута — отъ-то везуть ихъ старші брати до приєму, або дядьки, чи такожъ рідні батьки, провожають молодцівъ ажъ за село далеко-далеко до шляховои мурованои корчомки; а що матери та сестри прощаються по тричи кожна — та голосять бідни, ажъ заходятця відъ плачу.

Ну, хвалити Бога, вихопились якось тотi два молоді парубчаки (Иванъ зъ Даниломъ ніби) тай прийшли таки прямо у нашъ двірокъ, просять, щобъ ихъ приймивъ татуньо до нашои худоби, тогди вони надіютця безпечнійше перебути тую халепу (наборъ). Тато кажуть, „якъ хочете мені служити, добре; служба чому-бъ ненайшлася; але що відъ черги то немаю права васъ заступати проти власнои громади — Якъ прийдетця жеребъ, то нічого робити. „Вони були оба праворні, славні хлопці — Иванъ русявий, круглолиций, зъ сивими очима, а Данило вже знаєте який; ще теперки ставъ ніби кращий — якъ зблякувавъ трохи сидючи у зборні: темні очи блистіли ніби скрізь слези, а зубчики білесенькі та дрібні якъ у тоі панянки; усміхався трохи, але лице таки наче сумне. Поклонилися вони оба у ноги татови побрали ціпки, тай пішли собі веселенько у село. Ми зъ братомъ ажъ утішилися, що добровільно припиталось на службу такиі славні два парубки.

Перебули вони оба до зими зъ вівцями у полі; ходили часомъ и за плугомъ — усюди добренько справлялися. Саме зъ початку пилипівки почала крепко худоба гинути; що то плачу тай замороки усімъ людямъ зъ тимъ слабимъ товаромъ! Въ кого здохне послідня коровина, або ялівка, то вже годі на зиму сподіватись молока для малихъ дітей; а другому паде остатня пара бичківъ, такъ що нічимъ на весні буде землю орати: гинувъ товаръ по людяхъ, та й у нашій оборі щось мало зосталося до зимівля. Люде наймили у церкві відправу,

ставили деревляні хрести по границяхъ та-й по роздорожахъ: що мало бути, таки неминулося; на те Божа воля. А тутки на біду ще порозгонили всіхъ парубківъ двірськихъ и громадзькихъ — що нікому й ходити біля тоі бідноі худоби. — Зъ малими погоничами та-й зъ отаманомъ (Томкомъ) день и нічъ бувало поралися.

Лишень Данило зъ Иваномъ Сиротою невідойшли нікуди, ані ня одинъ день більше неховалися по хуторахъ — все помагали щире закидати пашу та ходити коло слабого товару. За то вже я випросивъ для нихъ по корчикови більше орнаріи; а йно зима настала, то таки перестали ходить на вечеру на другий кінець села — разомъ зъ нашою чегяддю вечеряли та обідали.

Зо дві неділі передъ Різдвомъ тяжко занедужали мої мамка, стали гірше кашляти. Утакую бездорожъ трудно було настарчити коней и стаєннихъ козаківъ, щобъ за дохторами вганяли. Середъ ночи будять мене та кличуть до татуня. Прибігаю до іхъ ванькира черезъ сіни — ажъ страшно стало дивитця на старого чоловіка заплаканого, ажъ му зъ жалю лице скривилося. О півночи мамку схватило въ грудяхъ та не дає дихати — стара тітка зъ ключницею наробили гвалту — що ажъ малу дитину збудили: вся челядь заворушилась. Покликали тата; вінъ и нелягавъ ще спати. Блідні вони якъ смерть — насилу вимовили до мене — „мерщій, сину, пиши до дохтора у Тульчинъ, та най котрий біжить на всю нічъ; а самъ звели запрягти найлучшу четверку, та рушай за другимъ дохторомъ у Рашківъ." Мигомъ писнувемъ слівце до того лікаря, а самъ не довго думавъ: скочивши до стані зъ ліхтарнею, на силу випхавъ старого машталяра (бо фурмани порозходилися) за писаремъ на фольварокъ: чортъ мавъ усюда тихъ невірнихъ посіпакъ, що цілий день снуютця передъ очима, прикидаютця дуже щирими. Нарешті закликаю собі зъ обори двохъ чабанівъ — Ивана та Данила. Давъ одному писемце, и піврубля, та усадивши на коняку, розказавъ ему дорогу до Тульчина. Генъ затупотіли копита за токомъ по замерзлій дорозі. Ми зъ Даниломъ запряглисьмо пару коней та помчали у Рашківъ; — забіглисьмо въ аптику, розпитались за дохтора тай у полудне притаскали до дому. Надъ вечеромъ привізъ жидъ другого дохтора зъ Тульчина, та що-жъ марний людський заходъ противъ Божои волі; непродовжишъ собі віку, ані на годинку. Ранкомъ вже ксендзи читали молитву, а потому мамка покликала насъ всіхъ до себе тай благословили дітей своихъ. Сумно казати, що тутъ було плачу та зойку; либонь таки чужі люде челядь и селяне любили покійницю, бо часто бувало ихъ доглядали въ болізняхъ.

На другий день руський священникъ приславъ старосту просити, якъ треба буде, то вінъ зъ братствомъ выйдуть зъ хоругвами провести тіло ажъ до границі нашого грунту. Страшенна стужа була, якъ цілу нічъ провадилисьмо за пілихъ тридцятъ верстовъ. Самі добрі люде поприходили помогати намъ; помогали зъ похоронами поратися: дарма що надходивъ святий вечіръ (бо небожка щось зо 6 днівъ слабувала). Безъ ніякои принуки тоті господарі йшли пішки за домовиною ажъ до парахвіяльного містечка. Саме у неділю прийшлося мамку хоронити, але не для торгу поприходили наши люде — жоденъ й не одійшовъ навіть на місто Двірська лакейщина собі трохи напилася; присікався до нихъ якийсь станового помощника писарчина тай либонь набився Але що мої громадзьки парубята (товарищи) то не відступалися доки́ль незасипалисьмо гробу на цвинтарі. Якась собі паняночка (либонь Горчаковна князького роду*) почала сміятися, що наші попи не полатині співають, та чому безъ музики поховалисьмо. Хтось іі натякнувъ, що гріхъ сміятця зъ чужого плачу; вона якъ жаба въ очи кинулась — Тогди мій Ивониця Сирота, розсердившись, якъ неухопить тоту вертляву панночку, та жбурнувъ нею черезъ окіпъ, геть залетіла десь у репляки. „Нехай" каже, „знає засъ, якъ немає сорому."

Данило-жъ, мій другий приятель, відколи погіршало покойниці, невиходивъ зъ моеі хати, невідступався відъ мене на похоронахъ, отулявъ мене самъ відъ холоду, доглядавъ мого коня верхового. „Вы теперъ," каже, „безъ матери остались; нікому васъ доглядати, та жалувати якъ ще заслабнете." Недурно мои мамуня жалували кожного болящого, мужика чи не мужика, якъ своє дитини; не дурно бувало и помогли сховатця відъ некрутівъ. Зъ того часу я щиро полюбивъ всіхъ нашихъ людей и парубківъ, але найбільше Ивана Сироту и Данила Сорочана. Бувало заховаю имъ ліпшу страву зъ панського стола, або зимою поставлю у себе тапчанъ підъ пьецомъ, щобъ приходили перезуватися, нагрітися, тай ранше моглибъ уставати до роботи.

Минула зима, зъ весною наставала зновъ рекрутчина але жоденъ парубокъ непокинувъ двірськоі роботи — чисто всі мені вірили, та держалися. (Д. б.)

---

*) Справді Аптикарська дочка, племянниця Справника зъ Ольгополя.

ПЕРЕПИСКИ.

Пр. П. Т. Гл. въ Городници. Черезъ отибку при передаванью ряженья редакційного зашибся вашъ листъ. — теперъ ôдшукали мы его отримавши вашъ листъ зъ 13 с. м. Залишни числа пересылаемо — а повість „Панъ Марко" або помѣстимо якъ найскорше, або по вашому желанью дамо до редакціи „Галичанина". Що зробимо, о тôмъ вамъ дамо вѣдомость въ перепискахъ.

Зъ причины, що декотрû намъ переслани̂ рукописи жадано пôзнѣйше, увѣдомляємо, що всякû рукописи непомѣщени̂ лише тогди можемо безъ оплаты почтовои звернути, сли при пересланью сочинитель ôдразу тоє жадає. — Ред.

Часопись Вечерницѣ выходить що четверга у Львовѣ.

Цѣна передплаты

Для Львова за рôкъ 4 р. 50 кр. за пôвъ року 2 р. 30 кр за чверть року 1 р. 20 кр.
По-за Львôвъ „ 5 .. — „ „ 2 „ 60 „ „ 1 „ 40 „

Передплату ôдбирає: Редакція Вечерниць пôдъ ч. 178 у Львовѣ.

Одвѣчальный редакторъ Федоръ Заревичъ. Въ печатни Института Ставропигійського